

Sisäministeriö

Inrikesministeriet

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asiantuntijalausunto; hallituksen esitys esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamiseksi (HE 188/2025 vp)

Lakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriötä kuultavaksi koskien hallituksen esitystä (HE 188/2025vp), jolla muutetaan esitutkintalakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:ää. Hallituksen esitys toimeenpanee Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaa. Kyse on rikosprosessin sujuvoittamista koskevista toisen vaiheen muutoksista. Taustalla on ollut oikeusministeriön, sisäministeriön ja keskeisten viranomaisten edellisellä hallituskaudella antamat ehdotukset rikosprosessin sujuvoittamiseksi.

Sisäministeriö toteaa, että poliisi on johtava esitutkintaviranomainen Suomessa. Se vastaa suurimmasta osasta rikostorjunnasta, joka koostuu rikosten estämisestä, paljastamisesta ja selvittämisestä. Sisäministeriö lausuu erityisesti oman toimialansa osalta seuraavaa.

Sisäministeriö kannattaa hallituksen esitystä kokonaisuutena arvioiden. Sisäministeriön näkemyksen mukaan hallituksen esitys on hyvin valmisteltu ja sen näkemyksiä on otettu huomioon valmisteluvaiheessa. Lausuntokierroksen aikana sisäministeriön lausunnossa on kannatettu esitettyjä muutoksia pääosin. Hallituksen esityksessä esitetyt muutokset keventävät ja selkeyttävät osaltaan koko rikosprosessia. Asianosaisten oikeusturvan kannalta on olennaista tunnistaa myös prosessin nopeuden merkitys laadullisten edellytysten lisäksi. Ehdotettujen muutosten myötä vaikutetaan osaltaan koko rikosprosessin käsittelyaikojen lyhentämiseen.

Sisäministeriö painottaa, että ehdotetut muutokset ovat osa suurempaa kokonaisuutta. Hallituskauden aikana toteutetaan vaihteittain useita rikosprosessia sujuvoittavia muutoksia, joiden yhteisvaikutuksia viranomaisten tehtävien hoitoon ja tarkoituksenmukaiseen kohdentamiseen voidaan arvioida vasta myöhemmin kokonaisuutena. Sisäministeriön näkemyksen mukaan näitä vaikutuksia olisi välttämätöntä arvioida myös jälkikäteen. Lainsäädäntömuutosten lisäksi tulee kehittää myös rikosprosessitoimijoiden omia ja yhteisiä käytäntöjä ja menettelyitä sekä asiankäsittelyjärjestelmiä.

Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen esittäminen ja yleistiedoksianto. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 3 kohtaan esitetään muutosta, jonka mukaan esitutkinnassa selvitetään asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus varaamalla hänelle tilaisuus vaatimuksen esittämiseen. Lisäksi yksityisoikeudellinen korvausvaatimus voitaisiin jättää selvittämättä, jos syyttäjä ilmoittaa, ettei hän ota ajaakseen vaatimusta laissa säädetyin edellytyksin. Ehdotusta täydentää rikosasioiden oikeudenkäynnistä annettua lain 3 luvun 9 §:än muutos, jonka mukaan syyttäjä voisi jatkossa tehdä jo esitutkinnan aikana päätöksen yksityisoikeudellisten vaatimusten ajamisesta, sekä ns.

Sisäministeriö Inrikesministeriet

yleistiedoksiantoa koskevat muutokset (ROL 1:9 ja 3:10, ETL 11:1). Syyttäjä, tuomioistuin ja poliisi voisivat yleistiedoksiannon, jos asianomistajia on hyvin suuri määrä.

Sisäministeriö kannattaa muutosehdotuksia. Ne ovat omiaan tehostamaan, erityisesti laajojen juttujen käsittelyä. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n muutos (asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset) mahdollistaa syyttäjän ratkaisun jo esitutinnan aikana, mikä keventää tarpeetonta selvitystyötä esitutkinnassa ja tukee resurssien kohdentamista. Jos syyttäjä ei aio ajaa yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian yhteydessä, on perusteltua, että ratkaisu tehdään jo esitutkintavaiheessa. Ehdotettu muutos yhdessä ehdotetun yleistiedoksiannon kanssa vastaa havaittuihin käytännön haasteeseen moniasianomistajarikoksissa, esimerkiksi Vastaamo-tapauksen kaltaisissa rikoskokonaisuuksissa.

Ehdotetut säännökset eivät estäisi syyttäjää tekemästä edellä mainittua päätöstä asian luonne huomioiden (edellytysten täytyessä). Julkisten varojen käytön tai asianomistajan edun näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista, että poliisi selvittää sellaisia yksityisoikeudellisia vaatimuksia rikosasioissa, joissa syyttäjä ei tosiasiallisesti tälläkään hetkellä aja niitä myöhemmin oikeudenkäynnissä. Ehdotetut muutokset eivät vaarantaisi asianomistajan oikeusturvaa, sillä poliisi selvittäisi jatkossakin rikoksella saadun hyödyn ja aiheutetun vahingon osana esitutkintaa. Nykymenettely hämmentää asianomistajia eli uhreja, sillä heitä pyydetään esittämään vaatimuksensa useamman kerran rikosprosessin aikana. Tämän takia olisi tarkoituksenmukaista, että ehdotettujen lainsäädäntömuutosten lisäksi toimivaltaiset viranomaiset sopivat tai ohjeistavat yhtenäisistä käytännöistä.

Rikosilmoituksen kirjaaminen. Hallituksen esityksessä esitetään esitutkintalain 3 luvun 1 §:ään muutosta, jonka mukaan esitutkintaviranomainen voi liittää uuden rikosilmoituksen tiedot aiempaan rikosilmoitukseen ja samaa rikoskokonaisuutta koskevat ilmoitukset voidaan käsitellä yhdellä rikosilmoituksella tietyin edellytyksin. Lisäksi esitetään, että ilmoitusta ei kirjata rikosilmoituksena, jos epäselvää tai puutteellista ilmoitusta ei täydennetä ja ilmoitus on asian laatu huomioon ottaen olennaisesti puutteellinen tai on ilmeistä, ettei rikosta ole tehty. Kirjaamatta jättämisestä on tarvittaessa tehtävä päätös esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaisesti.

Sisäministeriö kannattaa ehdotettuja muutoksia, ja ne ovat hyvin perusteltuja. Ne selkeyttävät nykyisiä ilmoitus- ja kirjaamiskäytäntöjä ja rajaavat järkevällä tavalla hallinnollista taakkaa muuttamatta varsinaista rikosilmoituksen kirjaamiskynnystä. Sisäministeriön näkemyksen mukaan samaan rikoskokonaisuuteen kuuluvia rikoksia on tarkoituksenmukaista yhdistää samaan rikosilmoitukseen. Ehdotettu muutos on omiaan selventämään oikeustilaa eikä se vaikuta asianosaisten oikeuksien kannalta rikosasian käsittelyyn. Sen sijaan se helpottaa esitutkintaviranomaisen asian käsittelyä tietojärjestelmässä ja säästää työtä.

Lisäksi sisäministeriö pitää perusteltuna, että sellaisissa asioissa, jotka eivät ole rikoksia, säästetään esitutkintaviranomaisen resursseja tarpeettomalta hallinnolliselta taakalta. Rikosilmoituksen kirjaamatta jättämistä koskeva muutos säästää viranomaisen työtä, kun ilmoittaja ei täydennä ilmoitustaan tai kyse on ilmeisen perusteettomista väitteistä. Näitä ovat erilaiset ns. spämmiviestit,

Sisäministeriö Inrikesministeriet

jotka aiheuttavat esitutkintaviranomaiselle tarpeetonta työtä toistuvasti. Tällainen tilanne voisi olla käsillä esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö lähettää samasta asiasta kymmeniä tai satoja rikosilmoituksiksi nimeämiään viestejä, vaikka asia on jo käsitelty asianmukaisesti esitutkintaviranomaisessa. Perusteltua on, että päätös tehdään kirjallisesti vain tarvittaessa. Muutoin vaarana on, että kirjaamatta jättämistä koskevaan päätöksen kirjaamiseen menisi enemmän aikaa kuin rikosilmoituksen kirjaamiseen. Epäselvissä tilanteissa kirjattaisiin rikosilmoitus ja esitutkinnan edellytyksiä arvioitaisiin tavanomaisesti.

Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen. Luonnoksessa esitetään esitutkintalain 3 luku 9 §:ään muutosta, jonka mukaan esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, ellei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi. Momentista esitetään poistettavaksi aiempi edellytys ”jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia”.

Sisäministeriö kannattaa ehdotettua muutosta ja pitää sitä perusteltuna. Ehdotettu muutos pohjautuu edellisen hallituskauden esitutkinnan sujuvoittamista koskeviin työryhmän esityksiin ja se keventäisi esitutkintavelvollisuutta. Asianomistajan näkemys vahingoltaan tai arvoltaan vähäisessä rikoksessa ei enää yksistään estäisi esitutkinnan toimittamatta jättämistä. Asiaosaisten oikeusturva ja tasapuolisen kohtelun näkökulmasta korostuu Poliisihallituksen yhtenäisen ohjeistuksen merkitys uusien säännöksiä käyttöön otettaessa.

Kuulusteltavan oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen. Hallituksen esityksessä esitetään esitutkintalain 7 luku 10 §:ää muutettavaksi siten, että kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset voidaan lähettää kuulusteltavalle etukäteen. Sääntely olisi teknologianeutraalia, eli ilmoitukset voidaan lähettää esimerkiksi kirjepostina tai sähköpostina lomakkeen muodossa. Lisäksi esitetään esitutkintalain 4 luvun 16 §:ään uutta asiaa (rangaistusta lieventävät perusteet), joka tulee ilmoittaa rikoksesta epäilylle, viimeistään kuulustelussa.

Sisäministeriö kannattaa, että asiaosaisille toimitetaan jo etukäteen tieto tämän oikeuksista ja velvollisuuksista. Se nopeuttaisi kuulustelua ja tarvittaessa kuulustelun alussa voitaisiin keskittyä niihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, joista asianosaisella on epätietoisuutta tai joita hän ei ole ymmärtänyt. Kuulusteltavalla olisi myös aikaa rauhassa tutustua oikeuksiin ja velvollisuuksiin ennen kuulustelua, mikä parantaa asianosaisten oikeuksien toteutumista.

Sisäministeriö toteaa uudesta ehdotetusta ilmoitusvelvollisuudesta, että sinänsä pieni uusi ilmoitusvelvollisuus lisää poliisin veloitteita, ja poliisin esitutkintavolyymilla sen taloudelliset vaikutukset kertautuvat valtakunnallisesti tarkasteltuna. Toisaalta rikoksesta epäilty olisi jo esitutkinnan aikana tietoinen mahdollisista vaikutuksista.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö sekä loppulausuntomenettely. Hallituksen esityksessä esitetään esitutkintalakiin muutoksia, joiden tavoitteena on lisätä syyttäjän ja

Sisäministeriö Inrikesministeriet

esitutkintaviranomaisen yhteistyötä uusilla neuvotteluvelvoitteilla koko esitutkinnan aikana ja loppulausuntomenettelyn aikana.

Sisäministeriö pitää tärkeänä poliisin ja syyttäjän tiivistä yhteistyötä, etenkin vaativien rikosasioiden hoidossa. Yhteistyön ja loppulausunnon avulla voidaan parhaimmillaan sujuvoittaa ja tehostaa koko rikosprosessia ja valmistella asia siten, että syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä ei ole tarpeen enää hankkia lisätodistelua.

Keskeisenä yhteistyön esteenä on ollut viime vuosina poliisin ja syyttäjän puutteelliset resurssit suhteessa työkuormaan ja toimintaympäristön muutokseen. Sisäministeriö ei näe tarpeellisenä lisätä esitutkintaviranomaisten laintasoisia velvoitteita ehdotetulla tavalla. Perusteluissa ehdotetut tavoitteet voidaan saavuttaa jo nykysääntelyn perusteella. Sisäministeriö tunnistaa esitettyjen muutosten tavoitteet tärkeiksi, mutta edellä mainitut neuvotteluvelvoitteet esitutkintayhteistyössä (5:3) ja loppulausuntomenettelyssä (10:1) voivat jopa pidentää esitutkinnan kestoja. Epävarmaksi jää, nopeuttavatko ehdotetut muutokset koko rikosprosessia. Toimivaltaiset viranomaiset voivat sopia yhteistyön tehostamisesta jo nykyisellään, osin tämä on jo käytäntöäkin.

Sisäministeriö pitää tärkeänä loppulausuntomenettelyn tehostamista, koska yksilöity loppulausunto voi parhaimmillaan parantaa koko rikosprosessin tehokkuutta ja siinä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyö on välttämätöntä. Tällä hetkellä loppulausuntomenettely ei ole kuitenkaan tehokas muun muassa siitä syystä, ettei osapuolilla ole velvollisuutta vastata loppulausuntoon taikka ottaa kantaa yksilöityihin kysymyksiin. Laintasoinen raja selkeyttäisi nykytilaa ja keventäisi viranomaisten velvoitteita vaarantamatta asiaosaisten oikeusturvaa.

Esitutkintapäätösten perusteleminen. Hallituksen esityksessä ehdotetaan täsmennettäväksi ETL 11 luku 1 §:ää siten, että esitutkintapäätöksestä on ilmentävä muun ohella päätöksen perustelut asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla ja sovelletut säännökset. Sisäministeriö kannattaa ehdotettua muutosta ja se on omiaan ohjaamaan poliisin esitutkintapäätöksen perustelukäytäntöä tasapainoisempaan suuntaan. Muutos vastaa osin hallitusohjelman tavoitteeseen perusteluvollisuuden keventämisestä. Perustelujen suhteuttaminen asian laatuun ja laajuuteen yhtenäistää käytäntöä ja säästää viranomaisten resursseja.

Tiedottaminen esitutkinnassa. Hallituksen esityksessä esitetään esitutkintalain 11 luku 7 §:n täsmenmistä siten, että poliisi saisi antaa jatkossa henkilön nimen julkisuuteen myös, mikäli tämä on itse antanut sen julkisuuteen tai antanut suostumuksen. Sisäministeriö kannattaa ehdotettuja muutoksia. Säännös selkiyttäisi nykytilaa ja olisi toiminnallisesti perusteltu.

Sisäministeriöllä ei ole muuta lausuttavaa.

Poliisitarkastaja Arto Hietanen